

MAČ DUBROVAČKOG KNEZA, DAR MATIJE KORVINA

I v a n B a c h

U zbirci oružja bečkog Muzeja za povijest umjetnosti izložen je među ostalim predmetima mač kneza dubrovačke republike.¹⁾ Budući da taj mač ima za nas posebno značenje, zamolio sam upravu te zbirke da dozvoli da u ovom časopisu objavim opis i fotografije tog predmeta. Zahvaljujem direktoru spomenute zbirke Brunu Thomasu, koji mi je najsusretljivije poslao za tu svrhu fotografije priložene ovom članku, a svom pismu dodao je i slijedeći tekst iz članka kustosa te zbirke Ortwin Gamera »Die mittelalterlichen Blankwaffen der Winer Waffensammlung«, što je tiskan u »Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien«, sv. 57, Wien, 1961, na str. 28, sa slikom 21. Taj tekst glasi u prijevodu ovako:

»Oko godine 1470. prevladao je takozvani »stil duge linije«. Ukus onog doba volio je pretjerano izdužene likove. Taj dojam trebali su dati nabori odjeće, koji su tekli usporedno, te okomito narebrani oklopi. Prema tom idealu ljepote ljudskog lika jednostrano se naglašavalo u arhitekturi, skulpturi i u umjetničkom obrtu okomitu izduženost predmeta. Dubrovački mač je dobar primjer toga (inv. br. A 141, balčak je dug 24 cm. nakrsnica 17 cm, oštrica je duga 86, a široka 4 cm. Visoka, perolika jabučica s vitkim drškom i uskom, uglatom oštricom daju tom nevelikom maču dug, elegantan izgled), tim više jer je nakrsnica — koja inače čini optičku protutežu duljini oružja — ovdje osobito kratka. Blago je savijena prema dolje, a na plošnoj strani urešena je kovčavim lišćem na pozadini s križićima. Taj se ornamenat ponavlja na jabučici balčaka kao i na okovu oko otvora korica i na njihovom vrhu. Okovi korica obrubljeni su nizovima ljljana. Pored toga oblikovan je vrh korica dražesno modeli-

¹⁾ *Gross-Thomas*, Katalog der Waffensammlung, Wien, 1936, str. 31. — Poblize sam upoznao taj mač kao izaslanik Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture te sam u Zborniku zaštite spomenika kulture, knjiga VIII, Beograd, 1957, na str. 87-94 izvijestio o popisivanju naših spomenika kulture u Beču (o maču na str. 93-94).

ranom lavljom glavom dugih valovitih uvojaka grive. Svi ti dijelovi od kovine su pozlaćena mjed. Na držak, koji je nekoć bio presvučen kožom, nataknuta je, sigurno već u staro vrijeme, ljuska od pozlaćena srebra s nodusom, koja ne pristaje posvema. Oštrica je veoma izjedena rđom, a nosi znak sidra od tauširane mjedi.²⁾

Mač je služio gradu Dubrovniku kao znak moći gradskog poglavara zvanog knezom, a koji se od godine 1358. mijenjao svakog mjeseca. Ta gradska republika pripala je 1814. Austriji, a očito time i mač, koji je kao znak dostojanstva konsekventno isprva 1826. bio priključen krunskim insignijama riznice.³⁾ Tek oko 1871. odstupljen je kao »oružje« carskoj zbirci Ambras u bečkom Donjem Belvederu, odakle je napokon 1889. dospio u dvorsku zbirku oružja.

Moglo bi se pretpostaviti da su Dubrovčani nabavili talijanski mač, ali ovo svakako nije talijanski pa ni južnonjemački rad, premda se čini da su oko 1470. bili u Njemačkoj vrlo moderni mačevi s perolikom jabučicom.⁴⁾ Tako fino i elegantno raščlanjene balčake nalazimo gotovo identične na sjeverno-burgundskim tj. flamanskim slikama oko 1470.⁵⁾ Svakako je potpuno vjerojatno da bi kozmopolitski građani Dubrovnika mogli nabaviti flamanski mač.«

U vezi s ovim, što je napisao Ortwin Gamber,⁶⁾ zamolio sam upravu zbirke oružja, da nastoji istražiti prema spomenutom spisu Oberstkämmereramta iz 1826. godine, nisu li istovremeno s mačem predani Svjetovnoj riznici također dijelovi insignia dubrovačkog kneza kao viteza zlatne ostruge, a to su, kako me je obavijestio

2) Vidi sliku u djelu *Wendelin Böhme*, Album hervorragender Gegenstände aus der Waffensammlung, Band II, Wien, 1898, tab. VI, sl. 1.

3) Carskom odlukom od 23. rujna 1826. uklopljen je taj mač u »Svjetovnu riznicu« (Oberstkämmereramta, spis br. 1570. od 28. rujna 1826, sada u Schatzkammerarchivu, Aktenbd. 4, Nr. 55). — Saznao sam za taj spis ljubaznošću gđice Jane Thomas, Beč, a slijedeći podaci potječu iz inventara zbirke oružja od 1896. (Ova bilješka kao i sve od 2-5 preuzete su iz spomenutog članka O. Gambera, koji ovdje priopćujem u prijevodu sa svim bilješkama).

4) Takvi su mačevi prikazani na mnogim njemačkim slikama oko 1470. Osobito lijep original je u Münchenskoj riznici mač vojvode Christoph Bavorskoga, koji bi mogao potjecati iz doba njegova regentstva 1468/69. H. Brunner, Die Waffen in der Schatzkammer der Residenz München, Zeitschrift der Gesellschaft für historische Waffen- und Kostümkunde, München, 1960, sv. 1, str. 1 ss.

5) Vidi u londonskoj Narodnoj galeriji sliku Marije s djetetom, sv. Jurjem i darovateljem, djelo Hansa Memlinga, pa u edinburškoj Škotskoj narodnoj galeriji diptihon škotskog kralja Jakoba III, djelo Huga van der Goes. — V. Norman, The Armour on the van der Goes Altarpiece at Edinburgh, Journal of the Arms and Armour Society, sv. 2, br. 5, str. 116-128.

6) Gamber spominje mogućnost pridavanja dubrovačkog mača nekoj talijanskoj radionici zbog toga što je u navedenom Böhmeovom Albumu (vidi ovdje bilj. 2) mač bio označen kao talijanski rad XV stoljeća, a oštrica kao znatno starija no također kao talijanski rad. — 1954. godine u postavu zbirke mač je bio označen kao njemački rad oko godine 1460. Zbog toga Gamber ovdje raspravlja i o toj mogućnosti, pa se napokon odlučuje za flamansko podrijetlo.

kustos Dubrovačkog muzeja dr Božo Glavić, bile pored mača također ostruge i ogrlica (collana).

Božu Glaviću zahvaljujem slijedeće vrlo zanimljive podatke⁷⁾ o maču dubrovačkog kneza: »Mač nije bio ,znak dostojanstva kneza dubrovačke republike' nego znak viteza Zlatne ostruge. Kad je ugarsko-hrvatski kralj Žigmund poslije izgubljene bitke kod Nikopolja (1396) došao u Durovnik, bio je lijepo dočekan od kneza Marinice Rastića i Senata, pogošćen i obdaren. Tom prilikom kralj je imenovao kneza i njegove nasljednike vitezovima Zlatne ostruge, dao im insignia ordena: zlatnu kolajnu, ostruge i mač. Međutim, po odredbi Senata, ta insignia knez nije smio nikad da nosi, jednako kao što nije smio da nosi naslov »Archirector« dobiven od Vladislava, niti da dade nositi mač pred sobom, privilegij podijeljen od Matije Korvina. Jedino u slučaju da je knez umro u mjesecu svoga kneževanja, stavili bi mu insignia viteza Zlatne ostruge na leš. Ta insignia čuvala su se u riznici Republike, a zadnji, koji ih je imao na sebi, bio je Orsat Vladislava Gučetić, knez Republike mjeseca lipnja 1798. Njegov leš bio je položen na mrtvački odar pod crnim baldakinom u predsoblju kneževe palače »vestito con la veste ducale rossa con la Stola, con l' Anello Rettorale, con la Collana d'oro, collo Stocco e speroni dorati, che si conservano in Tesoreria« (Ceremoniale I fol. 84. i sl.).

O dubrovačkom knezu kao vitezu Zlatne ostruge pisao je Serafin Razzi: *Storia de Raugia* (Lucca 1595) na str. 43, Engel — Stojanović u *Povijesti Dubrovačke Republike* (Dubrovnik 1923) na str. 87. i drugi.

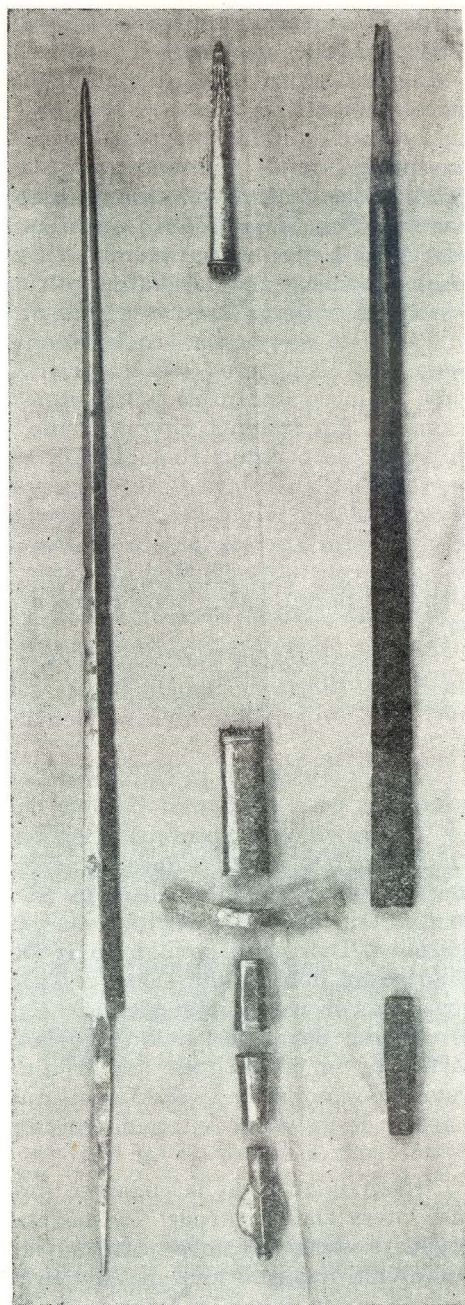
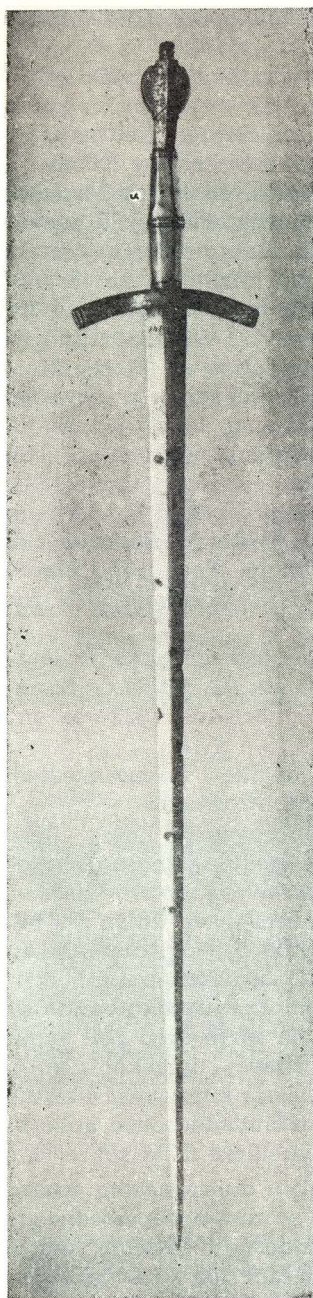
Razmomtrimo li, međutim, sačuvane podatke i pokušamo li ih povezati s ovim mačem, doći ćemo do drugog rezultata.

Serafin Razzi⁸⁾ spominje imenovanje dubrovačkog kneza viteza Zlatne ostruge u vezi s događajima iz 1368. godine odnosno s ratovanjem ugarskog kralja (Razzi ga zove Ladislavom) protiv Mlečana, pa kada su Mlečani pristali na mir i vratili kralju sve što su mu bili oduzeli u Dalmaciji, povukli su iz Dubrovnika i svog kneza, te su Dubrovčani dobili punu slobodu. Tada su Dubrovčani izabrali drugog kneza između svojih plemića. Ugarskom kralju dobrovoljno su se obvezali davati 500 dukata godišnje, a on ih je uzeo pod svoju zaštitu te im je omogućio da trguju po čitavoj ugarskoj zemlji. Povrh toga poslao je ugarski kralj dubrovačkom knezu mač i zlatne ostruge, te ga učinio vitezom svog dvora. (Mandando oltre acciò al Rettore una spada, e speroni d'oro, lo fe Caualliere della sua corte.)

Razzi je znao da je »ugarski kralj« dao dubrovačkom knezu čast viteza zlatne ostruge. Taj podatak on je naveo neposredno uz događaje vezane s ratovanjem Ludvika I, odnosno u vrijeme, kad je Dubrovnik napustio knez postavljen od Mlečana, pa su Dubrovčani izabrali svoga, i kad se Dubrovnik obvezao da plaća ugarskom

⁷⁾ Saopćio mi ih je u svom pismu od 2. VI 1966.

⁸⁾ *La storia di Raugia*, izdanje 1595. str. 43. — Izdanje 1903, str. 67-68.

Mač dubrovačkog Kneza. Muzej za povijest umjetnosti u Beču

kralju 500 dukata godišnje. Ta je obaveza zapravo učinjena ugovorom od 27. V 1358. odnosno od 18. VII 1358. kad su se Dubrovčani svečano zakleli kralju na vjernost pred njegovim izaslanikom, bosanskim biskupom Petrom.⁹⁾ — Razzi ne spominje ime onog ugarskog kralja, koji je kneza imenovao vitezom zlatne ostruge, pa bi se zbog toga moglo misliti da je to uslijedilo oko 1358. odnosno, kako piše kod Razzija 1368, dakle između Zadarskog i Torinskog mira (1381), no u doba Ludovika I.

Jakov Lukarević stavlja imenovanje dubrovačkog kneza vitezom zlatne ostruge nekoliko desetljeća kasnije tj. u godini 1396, kad je Ludovikov zet, ugarsko-hrvatski kralj Žigmund nakon poraza kod Nikopolja bio veoma gostoljubivo primljen i obdaren u Dubrovniku.¹⁰⁾ »Tada učini Žigmund dubrovačkog kneza i sve njegove nasljednike vitezom zlatne ostruge, i u toj ceremoniji stavio mu je zadarski knez Nikola na noge ostruge. Ta čast je poslije bila obnovljena godine 1462., jer se u Dubrovniku nalazi dokumenat, kojim podjeljuje dubrovačkom knezu to dostojanstvo Matija Korvin«...

Tu tvrdnju ponavlja Lukarević opisujući kasnije vladanje i smrt Matije Korvina¹¹⁾, pa veli da je »Matija dao dubrovačkom knezu naslov archirektor i učinio ga vitezom zlatne ostruge, koja je čast u ono vrijeme bila davana samo velikim ljudima, i odredio je da nakon njega svi ostali dubrovački knezovi budu zauvijek vitezovi zlatne ostruge, te da dadu nositi ispred sebe goli mač u znak pravde (odnosno sudački znak) i to po kraljevoj povlastici, što se vidi iz dokumenata.«

I po treći put, ali nešto drugačije, spominje to Lukarević¹²⁾ govoreći da je kralj Poljske i Ugarske Vladislav Jagelović 1441. a Matija Korvin 1462. dao dubrovačkom knezu naslov arhirektora, kako se vidi iz bula i povlastica sačuvanih u dubrovačkoj riznici, u ugarskom arhivu, u Beču i u Požunu. Jednako je Matija Korvin učinio dubrovačkog kneza vitezom zlatne ostruge prema povlastici danoj u Budimu godine 1462.

Engel je posebno proučio povijest bitke kod Nikopolja i događaje u vezi s njom,¹³⁾ pa je i u svojoj povijesti Dubrovačke republike¹⁴⁾ iznio te podatke ovako (u prijevodu Ivana Stojanovića):¹⁵⁾ »Na 26. decembra počastiše ga (Žigmunda) komadom ubrusa Isusa Krista, i vojsci na mletačkim galijama, koje ga u Dubrovnik dovezoše, darovaše 200 dukata i zalihu dvopeka i vina. Prema tomu učini kralj kneza Marina Resti vitezom zlatne mamuze, darova mu zlatnu

⁹⁾ Gelcich-Thaloczy, *Diplomatarium relationum reipublicae ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest, 1887, str. XXXIX, usp. također str. 3-8 i str. XLIII.

¹⁰⁾ Giacomo di Pietro Luccari, *Copioso ristretto degli annali di Ragusa*. Ragusa 1790, str. 120.

¹¹⁾ *Ibid.*, str. 202.

¹²⁾ *Ibid.*, str. 266.

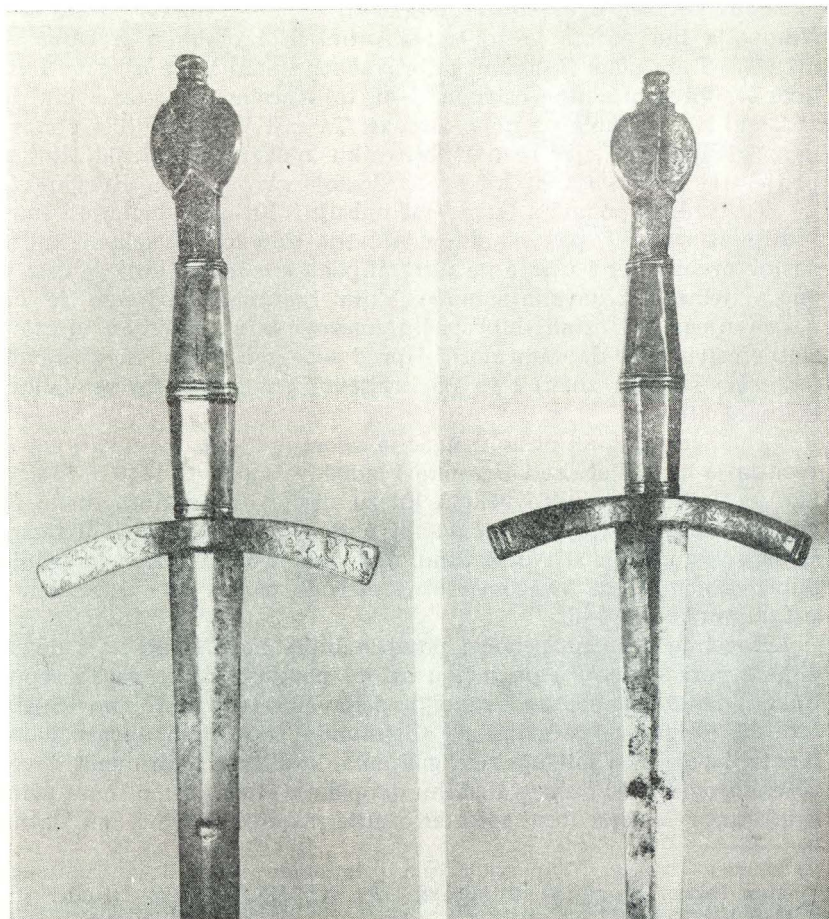
¹³⁾ *Zeitschrift von und für Ungarn*, IV, 1803, str. 225 ss.

¹⁴⁾ *Geschichte des Freystaates Ragusa*, str. 147.

¹⁵⁾ *Povijest dubrovačke republike*, Dubrovnik, 1903, str. 66.

kolajnu, tak zlatnijem mamuza i sablju, i izjavi da ta čast prelazi na sve buduće knezove. Ovaj kraljevski ugarski dar živi još u uspomeni Dubrovčana, jer kad knez umre u mjesecu svoje službe, postave na njegov lijes sve gornje znakove dostojanstva. Također dopusti kralj republici, da kuje srebrni novac s njegovim likom; ovi su srebrni novci još u prometu i zovu se Artiluk.«

U vezi s Matijom Korvinom Engel navodi¹⁶⁾ da su Dubrovčani na zahtjev kralja Matije pripomogli 1462, da se ugarska kruna iskupi od kralja Fridriha, a bjegunica Jelena, udovica srpskoga

Mač dubrovačkog Kneza. Muzej za povijest umjetnosti u Beču

¹⁶⁾ Povijest dubrovačke republike, str. 80. i 82.

despota Lazara bi ugoštena 1462. u Dubrovniku. »Regbi da je on (Matija Korvin) već 1462. podao Dubrovčanima uz veliku pohvalu njihove stalnosti i vjernosti, dvije povlastice, jednu da njihov rektor nosi naslov arhirektora, što je već Ladislav I bio dopustio, ali surevnjivi senat ne dao nikada da se primjenjuje (Appendini, I, str. 187), drugu da Dubrovniku uzima pravo da pečati crvenijem voskom.«

Međutim Engel ni Stojanović tu ništa ne govore ni o maču ni o vitezu zlatne ostruge.

Dokumenat iz 1462. godine, koji spominje Lukarević, ne nalazi se u zbirci isprava o vezama Dubrovnika s Ugarskom, koju su objavili Gelcich i Thalloczy,¹⁷⁾ premda su obojica nastojala obuhvatiti sve podatke, što se odnose na tu temu.¹⁸⁾

Thalloczy u vezi s Žigmundovim boravkom u Dubrovniku upozorava na Engelovu studiju u Zeitschrift von und für Ungarn 1803, te spominje da je Žigmund tada učinio dubrovačkog kneza zauvijek nasljednim vitezom zlatne ostruge podarivši mu zlatnu ogrlicu, mač i zlatne ostruge.¹⁹⁾ — Ugarsko-hrvatski kralj Ladislav IV (V) odlikovao je Dubrovnik 6. V 1456. povlasticom da njegovi knezovi ubuduće mogu nositi naslov arhirektora.²⁰⁾ Matija Korvin dao je 2. VII 1466. dubrovačkom knezu povlasticu,²¹⁾ da smije na području grada u znak svoje vojničke časti dati nositi pred sobom goli mač (»vobis in signum virtutis et administrande iustitie concedimus, ut tu modernus rector dicte civitatis nostre Ragusiensis militari pro tempore rectoratus tui honore fungaris, ensemque militarem in eadem civitate nostra, ubicumque incesseris, pre te ferre valeas, futurique rectores eiusdem civitatis nostre Ragusiensis modo simili militari pro tempore rectoratus sui honore fungantur et in dicta civitate nostra in signum virtutis et excellentiae eorundem ensem pre se ferre valeant atque possint.«)

Budući da mač dubrovačkog kneza, sačuvan u bečkoj Zbirci oružja, stilski pripada u vrijeme oko 1470, možemo njegov postanak i njegovu pojavu u Dubrovniku vezati upravo sa spomenutom povlasticom Matije Korvina podijeljenom dubrovačkom knezu 2. VII 1466.

U dubrovačkoj kronici Ivana Gundulića²²⁾ nalazimo, da je Dubrovačka republika odnosno u njeno ime sam *dubrovački knez dobio*

¹⁷⁾ Diplomatarium relationum reipublicae ragusanae cum regno Hungariae, Budapest, 1887.

¹⁸⁾ Vidi uvod Diplomatariuma, str. V.

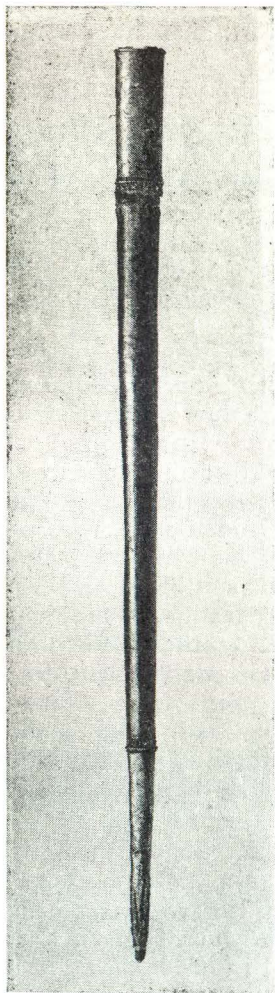
¹⁹⁾ Str. XLV, bilj. 5.

²⁰⁾ Diplomatarium, str. 593, br. 345. — Isti vladar dozvolio je također istog dana Dubrovniku da pečati svoja pisma crvenim voskom i da kuje zlatan novac, usp. Diplomatarium, str. 593, br. 344. i str. 594, br. 346.

²¹⁾ Diplomatarium, str. 626. Original u bečkom c. kr. tajnom arhivu.

²²⁾ Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, XXV, Zagreb, 1893, str. 376.

Ivan Marinov Gundulić (umro 1650) bio je bratić pjesnika Ivana

Korice mača dubrovačkog Kneza. Muzej za povijest umjetnosti u Beču

1466. godine od kralja Matije Korvina ne samo spomenuti privilegij nego i upravo i sam mač na dar.

Frane Gundulića i njegov suvremenik, franjevac, kome su bile povjerene važne dužnosti u Republici, a senat mu je, poznavajući njegovu sklonost proučavanju starina, dozvolio proučavanje državnih arhivalija. Koristeći stariju kroniku nepoznata autora i drugu Nikole Ranjine, a za novije vrijeme upotrebljavajući izvornu arhivsku građu i vjerojatno bilješke Franje Marina Gundulića (koji je umro 1588) napisao je kroniku, koja je sezala do 1484. godine. Saro Crijević (1686 — 1759) veoma cijeni rad Franje i Ivana Gundulića te smatra

Gundulić potanko opisuje događaje iz 1463. godine, kada su Turci htjeli zauzeti svo dubrovačko područje osim samog grada, ali se Dubrovnik znao diplomatski izvući iz tog škripca zaprijetivši Turcima, da će tada grad morati zatražiti zaštitu od ugarsko-hrvatskog kralja Matije Korvina i pustiti u grad ugarske vojnike. Dubrovčani su međutim samom kralju, koji je trebao doći u Bosnu, ipak uputili poziv da posjeti Dubrovnik, a poslaše mu i srebrno posuđe na dar. Matija je iz Bosne zamolio i dobio novčanu i drugu pomoć od Dubrovnika. — Slijedeće 1464. godine Dubrovnik je poslao svoje izaslanike na kraljevo krunisanje opet s dragocjenim darovima u srebru. Pošto je 14. VIII 1464. umro papa Pio II, koji je bio spreman mnogo pomoći Dubrovniku u borbi protiv Turaka, republika je imenovala svojim poklisarom (ambasadorom) kod novog pape Pavla II *Ivana Palmotića*, koji će dvije godine kasnije kao izaslanik Dubrovnika kod kralja Matije Korvina, donijeti od kralja kao njegov poklon Republici mač, koji je po stilskim indicijama i po historijatu njegova dospjeća u bečku zbirku upravo taj, što je prikazan u priloženim fotografijama.

1465, kako nam dalje priča Gundulić, dogovorio je Matijin ambasador kod pape s Dubrovčanima da oni sagrade most kod Počitelja na trošak Republike, kako bi Ugri mogli prijeći na drugu stranu. Ugri su utvrđivali Počitelj. Slijedeće 1466. godine došlo je do nekih pregovora Ugra s Turcima i do nekih pokreta ugarskih četa, koje su Dubrovčani po tajnim vijestima bili shvatili kao pokušaj Ugra da zauzmu Ston za kralja Matiju. Tada su radi pregovora s kraljem Matijom poslali Dubrovčani izaslanike (poklisare) Nikolu Stjepanova Bonu i Ivana Palmotića. Kralj ih je primio, a zatim uputio svog izaslanika u Dubrovnik da uvjeri Republiku u svoje dobre namjere i da potakne Dubrovčane, kako bi i nadalje pomagali Počitelju. To je i dogovoreno s Republikom. Zasebno je kralj Matija uputio tajne poruke Republici po Ivanu Palmotiću, koji ih je trebao saopćiti pod zakletvom petorice dubrovačkih senatora, a ovi bi to zatim prenijeli čitavom vijeću. Vijeće je međutim odlučilo da samo odabrana petorica saznaju tu kraljevu poruku. Istovremeno je Palmotić donio kraljeve poklone Republici: mač i zlatnu odjeću. Te darove primio je iz ruku Ivana Palmotića dubrovački knez dok je zasijedao sa svojim vijećem.²³⁾

---

kao i Nodilo, da je Rastić bio samo treći redaktor kronike, koju su sastavili prvo Frano pa zatim Ivan Gundulić. — Nodilo pridaje znatnu vrijednost podacima Ivana Gundulića, jer je taj radio prema arhivskoj građi i nastojao poput Frane Gundulića dati pouzdane vijesti za povijest Republike.

²³⁾ Str. 376: »Portò il Palmotta la spada e la veste d'oro mandata del re alla republica, le quali forono ricevute di mano d' esso ambasciatore dal rettore mentre si trovava col suo consiglio.«

Donosilac tog kraljevog poklona poklisar Ivan Palmotić obavljao je različite diplomatske poslove za Dubrovačku republiku. Već sedamnaest godina prije nego što je bio poslan od Dubrovačke republike kralju Matiji Korvinu, Ivan Palmotić je 1449. s još petoricom plemića

Zatim su Dubrovčani poslali ugarskoj vojsci tri bombe, veću količinu pušcanog praha, različito oružje te raznovrsnu drvenu građu kao i majstore s njihovim pomagačima da naprave barke i mostove.

Sve ukazuje eto upravo na to, da je u tim teškim prilikama za vrijeme ratovanja kralja Matije u Bosni i Hercegovini protiv Turaka dobio dubrovački knez od samog kralja na poklon taj mač, koji sigurno moramo vezati sa spomenutom povlasticom, koju je kralj dao knezu iste godine. U toj povlastici nema nigdje spomena da bi taj mač ili sam privilegij imao kakve veze s kneževim naslovom viteza zlatne ostruge.

Dubrovačana bio u delegaciji, koja je s predstavnicima hercega Stjepana Vukčića Kosače (1435-1466) trebala urediti neke pogranične sporove i neka druga pitanja. (*Chronica ragusina Junni Restii, Mon. spect. hist. Slav. merid., XXV, Zagreb, 1893, str. 299*). Jedanaest godina kasnije pregovarao je sa samim hercegom, kad je taj doplovio iz Senja i želio se nastaniti u Dubrovniku. Bio je naime Palmotić 1460. u delegaciji Republike zajedno s Marinom Gučetićem i Marinom Gundulićem, kad su njih trojica saopćili hercegu Stjepanu Vukčiću da mu Republika ne može dozvoliti stalno stanovanje u Dubrovniku, ali da on može povremeno dolaziti u grad i tu boraviti. (*Chronica Joannis Gundulae, Mon. spect. hist. Slav. merid., XXV, str. 358*). — Četiri godine kasnije bio je Ivan Palmotić zajedno s Ilijom Bona poslan kao poklisar Dubrovačke republike papi Piju II. Opisujući putovanje pape Pija II u srpnju 1464. iz Rima u Ankonu, gdje se razbolio razočaran lošom organizacijom križarske vojne protiv Turaka, Ivan Gundulić (nav. dj., str. 368) nadovezuje podatke o izaslanstvu dvoje dubrovačkih poklisara Ivana Palmotića i Ilije Bunića, koji su stigavši u Ankonu obavijestili papu o posljednjim potezima i pokretima Turaka, a napose kako su Turci spriječili da Dubrovačka republika pošalje dvije oružane lađe papi i kako su zaprijetili Dubrovčanima, da će im zauzeti grad, ne budu li uredno plaćali harač sultanu. Dubrovnik međutim oskudijeva hranom a i vojnicima, pa ne bi mogao izdržati opsadu. Papa nato pošalje lađom u Dubrovnik 50 vojnika iz svoje garde, a odredi da se isporuči Dubrovniku tolika količina žita, koja bi bila dovoljna bar za prvo vrijeme. Papa je štoviše i sam pomišljao da krene s lađama u pomoć Dubrovniku, ako bi ga Turci opsjeli. No uskoro zatim umro je papa Pio II (14. kolovoza), a Republika imenuje svojim poklisarom kod novog pape Pavla II Ivana Palmotića (Gundulić, nav. dj., str. 368 i 371). Zatim je Palmotić bio poslan 1466. kralju Matiji Korvinu, kako je naprijed spomenuto. Poslije toga slala ga je republika Turcima, da s njima pregovara u različitim poslovima, tako 1471, kad su Turci poubijali i opljačkali dubrovačke trgovce, koji su putovali u Trebinje i po Bosni. Tada je Palmotić zajedno sa Stjepanom Lukarevićem bio poslan da otkupi plijen (Gundulić, nav. dj., 384). Bio je zatim među poklisarima harača 1472. godine, koji su nosili sultanu 10.000 dukata kao harač a 700 kao dar Republike (Gundulić, 385). Šest godina kasnije imao je jednak zadatak, tek što se dar povisio na 1000 dukata (Gundulić, 385). Slijedeće 1479. godine nosio je povećan harač od 12.500 dukata (Gundulić, 385). Godinu dana kasnije, kad su Turci opljačkali Konavle i odveli ođanle ljude u roblje, bio je 1480. Ivan Palmotić među poklisarima, koji su pošli u Tursku da otkupe to roblje. Obišli su nekoliko zatvora, ali nisu našli sve zarobljenike. Harač su Turci tada povisili na 15.500 dukata (Gundulić, 385). Kako vidimo, Ivan Palmotić je radio u diplomatskim misijama za Dubrovačku republiku u najtežim vremenima borbe s Turcima. Vjero-

Budući da su krajem 18. stoljeća još bile sačuvane ostruge i ogrlica a možda i stariji mač, koja su insignia još 1396. bila dana dubrovačkom knezu, potrebno je u Beču i u dubrovačkom arhivu nastaviti istraživanja, kako bi se pronašla pouzdana svjedočanstva i o tim predmetima.²⁴⁾

jatno će dubrovački arhivi otkriti još neke zanimljive podatke o njemu, a možemo pretpostavljati, da će i u mađarskim i u turskim arhivima biti vijesti o njemu, ali i ovo što smo saznali od Rastića i Gundulića dovoljno nam prikazuje njegovu ulogu u donošenju kraljevog mača u Dubrovnik. On je uskoro nakon te misije postao »poklisarom harača«, a ta se dužnost u znak priznanja za dotadašnju diplomatsku službu kao velika čast davala vlasteli, koja se iskazala u vršenju zadatka u korist Republike. Kako ističe Bogdan Krizman (Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku, Zagreb, 1957, str. 61), izbor u carigradsku misiju bio je kratak i vrhunac njihove karijere u službi. (O provođenju izbora poklisara od XXX 1425. vidi B. Krizman, O dubrovačkoj diplomaciji, Zagreb, 1951, str. 70. Svoja stalna diplomatska predstavništva u inozemstvu Dubrovnik je počeo osnivati tek krajem XVII stoljeća, a dotle su dužnosti poklisara vršili samo izvanredni privremeni poslanici (poklisari) i to redovno dvojica ili trojica. Ibid, str. 79-80).

²⁴⁾ Junije *Rastić*, 1671-1735. »najbolji i najpouzdaniji ljetopisac dubrovački« (Šišić, Priručnik, 44) opisuje također Žigmundov boravak u Dubrovniku kao i imenovanje dubrovačkog kneza vitezom zlatne ostruge, te spominje mač, no izričito navodi da su *ostruge bile srebrne*, a lanac zlatan (»Ed intanto creò il Rettore Cavaliere dello Spron d'oro dandoli una collana d'oro, una spada ed un paro di sproni d'argento, con privilegio che quella dignità passasse continuamente nelli suoi successori. Di qui è l'usanza che nelli funerali dei Rettori al cadavere del morto si mettono il sproni, la detta spada e la collana«). Usp. Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, XXV, Zagreb, 1893, 182).

Nikola *Ranjina*, pišući oko 1545. anale Dubrovnika (Mon. spect. hist. Slav. merid., XIV, 1883. p. 230-31) spominje u god. 1358. kralja Ludovika i oslobođenje Dubrovnika od mletačkih knezova, no dakako nema ovdje ni govora o imenovanju kneza vitezom zlatne ostruge. Ne piše o tome ni 1368, ali ni kasnije ne zna za naslov kneza kao viteza zlatne ostruge kao ni za ostruge, nego veli, da je Žigmund 1396. dao knezu i njegovim nasljednicima povlasticu, da smiju nositi zlatnu krunu (vijenac) i mač, a pisma pečatiti crvenim voskom poput careva (»El quale etiam concesse alli Ragusei, per segno e memoria delli beneficij ricevuti prima, al rettore et suoi successori questi privilegj et doni, che lo reggitor di Ragusa possa portar corona d' oro et spada, al modo del cavalier incoronato, a qual solamente è usato concedersi, et che possano loro lettere con sera rossa sigillare, come a soli imperatori è consueto fare.« (Ibid., pag. 241-242).

U *najstarijim dubrovačkim anonimnim ljetopisima*, djelima petorice ili šestorice nepoznatih autora, koje je Nodilo rekonstruirao uglavnom na temelju tri kasnija prijepisa (Mon. spect. hist. Slav. merid., XV, 1883, 3-163) a obuhvaćaju događaje od 457. do 1554. s nekim dodacima za 1602, 1606. i nakon 1667, nema spomena o imenovanju dubrovačkog kneza vitezom zlatne ostruge kao ni o maču kralja Matije. Najstariji od tih ljetopisa, vjerojatno dubrovački redovnik završio je svoje bilježenje u rujnu 1485, a na njegove ljetopise mnogi su različito nastavili. U tom najstarijem ljetopisu nema ni u godini 1396. spomena o imenovanju kneza vitezom zlatne ostruge ni u 1466. o maču dobivenom od kralja Matije kao ni o povlastici iz iste godine. Pričajući o

bici kod Nikopolja i o Žigmundu (str. 50) pomiješali su te vijesti s porazom Vladislava kod Varne (v. ibid. n 7), pa ga često prepisivači zovu Vladislavom (valjda odatle i Razzijeva pomutnja s Ladislavom — Ludovikom iz 1368.) Uglavnom taj najstariji ljetopis (str. 51) veli samo: Vedendo Re Sigismondno li Ragusei in tutto esser fideli, li fece giuramento di sempre esser (pronto) in ogni bisogno di Ragusei et tenerli come suoi della Corona.« — Međutim za razliku od Razzija taj stari ljetopisac ispravno piše 1358. da je ugarski kralj Lauš (Lajos) porazio Mlečane i dobio čitavu Dalmaciju, a tada je i mletački knez napustio Dubrovnik. Tu nema nikakva spomena o imenovanju kneza vitezom zlatne ostruge (kao kod Razzija). Ni za godinu 1378. gdje opisuje ponovno dolazak Lauša do Mestri, jer su Mlečani bili oduzeli neke zemlje, koje su tom prilikom morali kralju Laušu vratiti (usp. Razzi) i još ga nagraditi poklonima (p. 42). — U godini 1466. ljetopisac je ispričao spletke Ugra, koji su nastojali da se varkom domognu Stona i kako su potajno obaviješteni Dubrovčani osujetili izvedbu tog plana. Međutim o izaslanicima Dubrovnika kralju Matiji i o ostalim događajima u vezi s tim, ne piše ništa.

Čini se prema tome, da su Gundulić (oko 1564-85) i Razzi (1595) pa Lukarević i Rastić koji, su tek u sedamnaestom odnosno osamnaestom stoljeću pisali o godinama 1396. i 1466., bili o tim događajima bolje obaviješteni nego li stariji suvremenici tih zbivanja ili su barem posvetili tim vijestima veću pažnju nego li stariji pisci, koji ih (osim Gundulića i Razzija) nisu spominjali premda su im možda te potankosti bile poznate, ali ih valjda nisu smatrali važnima.

Budući da je Korvinov mač dubrovačkog kneza bio dospio u bečke zbirke zamolio sam direktora bečke Zbirke oružja dra Bruna Thomasa, da ispita, ne nalaze li se možda u spisu iz 1826. godine (koji je ovdje citiran u bilješki 3) kakvi podaci i o ostrugama, lancu i maču dubrovačkog kneza kao viteza Zlatne ostruge. On mi je odgovorio pismom od 31. XII 1967. da ni u arhivskim podacima ni u bečkim zbirkama nema ni traga ni spomena o tim predmetima. — Možda će istraživanja u domaćim arhivima, a osobito u samom dubrovačkom dati novih podataka, koji bi upućivali, gdje bi valjalo tražiti ta insignia, ako su još sačuvana.

DAS SCHWERT DES REKTORS DER REPUBLIK DUBROVNIK GESCHENK MATHIAS' CORVINUS

Ivan Bach

Die Waffensammlung des Kunsthistorischen Museums in Wien besitzt das Schwert des Rektors der Republik Ragusa, welches nach der österreichischen Eroberung Ragusas im J. 1814, in die kaiserliche Weltliche Schatzkammer in Wien eingegliedert wurde (1826). Um 1871 gelangte es als »Waffe« in die kaiserliche Ambraser Sammlung und 1889 in die Hofwaffensammlung. Das Schwert wurde zuerst von Vendelin Böheim (Album hervorragender Gegenstände aus der Waffensammlung, Bd. II, Wien 1898, Taf. VI, Abb. 1, Text S. 3) später von A. Gross und B. Thomas (Katalog der Waffensammlung in der Neuen Burg, Wien, 1936, S. 31, Saal I, Vitrine 40, No 2) und neulich von Ortwin Gamber) Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien, Bd. 57, 1961, Abb. 21. S. 28) veröffentlicht. Gamber macht auf ähnliche flämische Schwerter um 1470 aufmerksam.

Nach den historischen Angaben kann man dieses Schwert mit jenem, welches der Gesandte der Republik Ragusa im J. 1466 als Geschenk des ungarisch-kroatischen Königs Matthias Corvinus dem Rektor der Republik Ragusa gebracht hatte (*Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, XXV, Zagreb, 1893, S. 376) identifizieren. Das Schwert von Ragusa im J. 1466 verlieh, in Zusammenhang gebracht werden. Am 2. Juli 1466 gestattete Matthias dem Rektor und seinen Nachfolgern auf dem Gebiete der Stadt das Schwert als Zeichen militärischen Ranges und als Symbol der Gerechtigkeit und der Justiz vor sich tragen lassen.

Der Rektor von Ragusa wurde schon vom König Sigismund im J. 1396 zum Ritter des Goldenen Spornes ernannt. Die Sporen hatte ihm damals der Conte von Zara befestigt, und es gehörten zu diesen Insignia auch ein Kollane und ein Schwert. Nach der Entscheidung des Senats der Republik Ragusa durfte aber der Rektor diese Insignia nie tragen, ebenso wie es ihm verboten wurde den Titel Archirektor (von König Vladislaus im J. 1456 ihm verliehen) zu tragen. Gleichfalls durfte er nie das Privileg des Königs Matthias benützen. Die Insignia des Ritters des Goldenen Spornes wurden nur auf die Leiche des Rektors gelegt, wenn er in jenem Monate als er die Rektorswürde trug, gestorben wäre. Der letzte auf dem diese Insignia gelegt wurden, war Orsat Vladislaus Gozze im Juni 1798.

Das Schwert in Wien kann nur mit dem Geschenk und dem Privilegium des Königs Matthias Corvinus in Zusammenhang gebracht werden.

Es bleibt den weiteren Forschungen vorbehalten das Schicksal der Insignia des Rektors von Ragusa als Ritter des Goldenen Spornes zu erklären.

Der Vf. dankt der Direktion der Waffensammlung in Wien und dem Kustos des Städtischen Museums in Dubrovnik Herrn Dr. Božo Glavić, die ihm durch ihre Mitteilungen in seiner Arbeit wesentlich geholfen haben.